

Людмила Завацька
кандидат педагогічних наук, професор,
директор ННІ психології та соціальної роботи,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

СІМ'Ї ПАТРОНАТНИХ ВИХОВАТЕЛІВ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Сім'я, як базовий інститут суспільства, зазнає потужного впливу війни і тих деструктивних процесів, що продукує війна. Наявність в Україні значної кількості дітей, які опинилися у складних обставинах, зумовлює потребу у створенні ефективної системи соціального захисту, яка сприятиме їхній адаптації та реабілітації. Однією із найбільш перспективних альтернатив інтернатним закладам є патронатне виховання.

Патронат над дитиною першочергово спрямований на задоволення базових потреб, захист її прав та надання необхідних послуг як самій дитині, так і її сім'ї. Ключова мета патронату – відновлення батьківського потенціалу та основних сімейних функцій задля забезпечення повернення дитини до рідної родини, завжди з урахуванням її найкращих інтересів. Відповідно усі реабілітаційні заходи в межах послуги патронату фокусуються на допомозі дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах та з різних причин не можуть перебувати у власній сім'ї, оскільки їхні біологічні батьки чи особи, що їх замінюють, неспроможні належним чином про них піклуватися.

Реабілітаційна діяльність патронатних вихователів розглядається як багатогранний процес. У широкому контексті це налагодження інтегрованої взаємодії патронатного вихователя з міждисциплінарною командою, до складу якої входять фахівці служби у справах дітей, центрів надання соціальних послуг, представники психологічних служб, педагоги закладів загальної середньої та дошкільної освіти, корекційні педагоги інклюзивно-ресурсних центрів, а також медичні працівники. Ця синергія має на меті повне відновлення прав, статусу,

здоров'я, дієздатності та соціального становища дитини, а також формування у неї стійких позитивних життєвих установок та переконань. У вужчому розумінні, це сукупність цілеспрямованих заходів, спрямованих на задоволення індивідуальних потреб дитини, відновлення або формування її функціональних зв'язків із соціальними групами та сімейним оточенням. Це також сприяє успішному засвоєнню нею нових соціальних ролей, відновленню втрачених контактів та нейтралізації факторів, що чинять деструктивний вплив на розвиток особистості та її соціалізацію [1; 2].

Фундаментом реабілітаційної діяльності патронатного вихователя є низка ключових принципів:

- максимальне використання внутрішнього потенціалу дитини та її сімейного оточення, оскільки кожна людина має приховані можливості для покращення якості свого життя та особистісного зростання;

- поетапне та систематичне формування вмінь і навичок, необхідних для повноцінного функціонування в соціальному середовищі;

- активна та усвідомлена участь дитини та її сім'ї у всьому процесі реабілітації – це принципово не про вирішення проблем за них, а про навчання їх самостійно брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя, та усвідомлювати можливі наслідки цих рішень;

- індивідуалізація заходів та послуг, що означає їхню адаптацію відповідно до унікальних та чітко визначених потреб кожної дитини та її сімейного оточення;

- високий професіоналізм патронатного вихователя та всіх залучених спеціалістів, з обов'язковим пріоритетом гуманного та поважного ставлення до дитини та її батьків;

- тісний зв'язок із найближчим оточенням та соціальним середовищем з метою забезпечення максимальної підтримки дитини, допомоги сім'ї та ефективної взаємодії з іншими соціальними групами, як наголошував Deleu G.M. ще у 2004 р. [3].

Ключовим аспектом успішної реабілітації є формування нових, позитивних установок у дитини. Цей процес передбачає коригування її знань щодо сімейних функцій, цінностей, звичаїв і традицій. Патронатний вихователь спочатку вивчає обізнаність дитини, а потім коригує ці знання, використовуючи такі методи, як приклад членів сім'ї патронатного вихователя, обговорення, моделювання ситуацій та пояснення сімейних ролей і цінностей. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку особливо ефективними є казки та рольові ігри. Для закріплення нових знань важливі періодичні повторення дій та створення ситуацій успіху, де дитина може демонструвати використання засвоєних знань і навичок. Результатом спільної роботи патронатного вихователя та інших залучених спеціалістів мають стати стійкі позитивні установки дитини: «Я хороший», «Я успішний», «Сім'я – це любов, підтримка». Основою всього реабілітаційного процесу мають бути позитивні емоції та відчуття дитиною власної цінності [2].

Оскільки послуга патронату є тимчасовою, з терміном від 3 до 6 місяців, подальша робота з дитиною та її сім'єю продовжується у видозміненому форматі. Якщо біологічна сім'я, з якої була переміщена дитина, перебуває у складних життєвих обставинах, працівники соціальних служб мають використати час перебування дитини під патронатом для допомоги їм у подоланні цих труднощів. Для цього проводиться ретельне вивчення потреб сім'ї, визначаються необхідні послуги та формується мультидисциплінарна команда спеціалістів, яка, надаючи ці послуги, прагне мінімізувати вплив факторів ризику на членів сім'ї.

Як показує аналіз практики функціонування сімей патронатних вихователів, у тих випадках, коли сім'я дитини є неблагополучною і повернення дитини до біологічних батьків неможливе, служба у справах дітей активно здійснює пошук усиновлювачів, опікунів або іншу сімейну форму влаштування, таку як прийомна сім'я чи дитячий будинок сімейного типу. У такій ситуації роль патронатного вихователя є надзвичайно важливою: він допомагає спеціалістам служби у справах дітей у пошуку найбільш оптимальних сімейних форм. Якщо вже є потенційні

усиновлювачі чи опікуни для дитини, патронатний вихователь сприяє встановленню або відновленню їхнього контакту з дитиною.

Таким чином, реабілітаційна діяльність патронатного вихователя є поетапною, послідовною та індивідуалізованою, що здійснюється відповідно до чітко визначених потреб дитини та особливостей її сімейного середовища. Усі заходи реабілітації плануються та узгоджуються з членами міждисциплінарної команди, що забезпечує комплексний підхід.

Підсумовуючи, слід зазначити, що хоча термін «реабілітація» часто використовується в науковому та законодавчому полі у контексті відновлення функцій осіб з інвалідністю чи хронічними захворюваннями, реабілітаційна діяльність патронатних вихователів за своєю суттю є соціальною реабілітацією. Це складний та багатокomпонентний процес, спрямований на відновлення соціальних функцій, статусу особи та її інтеграції у суспільство. Ця діяльність ґрунтується на послідовній системі впливу, зміні ставлення особистості та використанні ефективних технологій формування поведінки.

Високий професіоналізм патронатного вихователя, його вміння та безумовна готовність здійснювати реабілітаційну діяльність є фундаментальною передумовою для успішного забезпечення права влаштованої дитини на виховання у сприятливому сімейному оточенні та ефективної реалізації визначених цілей і завдань реабілітації її сім'ї.

Список використаних джерел

1. Пешушкова Л.А. Особливості реабілітаційної діяльності патронатних вихователів. Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. Вип. 2(7). С. 72-87.
2. Пешушкова Л.А. Підготовка кандидатів у патронатні вихователі до реабілітаційної діяльності: дис. ... доктора філософії: спеціальність 231 Соціальна робота. Київ, 2021. 322 с.
3. Deleu G.M. Les grands principes de la réhabilitation psychosociale / Socrate Réhabilitation. 2004. URL: <http://www.espace-socrate.com/index.php/tous-les-articles/2-non-categorise/43>